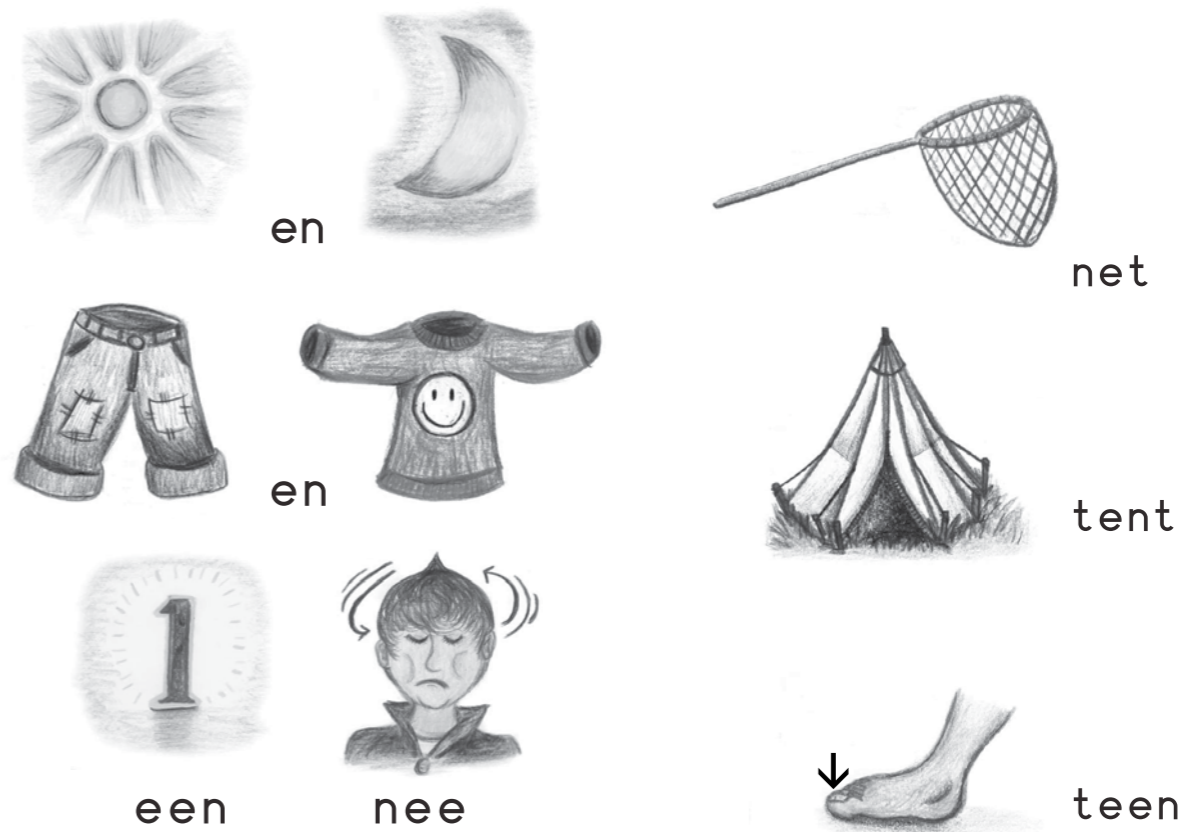

ONTDEKKEND LEREN LEZEN

Afbeelding 2: Ontdekkend bij de letters 'e' en 'n' en bij het tweeletterteken 'ee'.

Afbeelding 3: Ontdekkend bij de letter 't'.

Door: dr. Ewald Vervaeet

Het belangrijkste wat we in het onderwijs leren, is lezen. Voor wie kan lezen, gaan immers alle overige poorten open - niet alleen op school- en opleidingsgebied, maar ook ondertitelingen bij films, gebruiksaanwijzingen bij nieuwe apparaten, wereldliteratuur, enzovoort, enzovoort.

Om een kind te leren lezen zijn er twee hoofdwegen. De ene is zo vroeg mogelijk beginnen, ongeacht de vraag of een kind eraan toe is of niet. 'Jong geleerd, oud gedaan' wordt dan gezegd... Dat is echter niet zo: wie jong iets krijgt aangereikt terwijl hij er niet aan toe is, steekt daar niets van op. De andere hoofdweg is dan ook: beginnen als het kind eraan toe is, ongeacht zijn kalenderleeftijd. De eerste weg is helaas onderdeel van het officiële onderwijsbeleid. In Twente loopt een project aan meer dan 40 basisscholen waarin kinderen in de groepen 1 en 2 in gemiddeld 350 uur 16 letters verwerven. Dan kunnen ze nog niet lezen en de meeste letters zijn ze na de zomervakantie vergeten. Ik kan me niet voorstellen dat zo veel mogelijk kinderen in dat project letters en lezen leuk gaan vinden.

De leeslijn *Zo ontdek ik het lezen!* kiest daarom voor de andere weg: leesles voor wie leesrijp is.

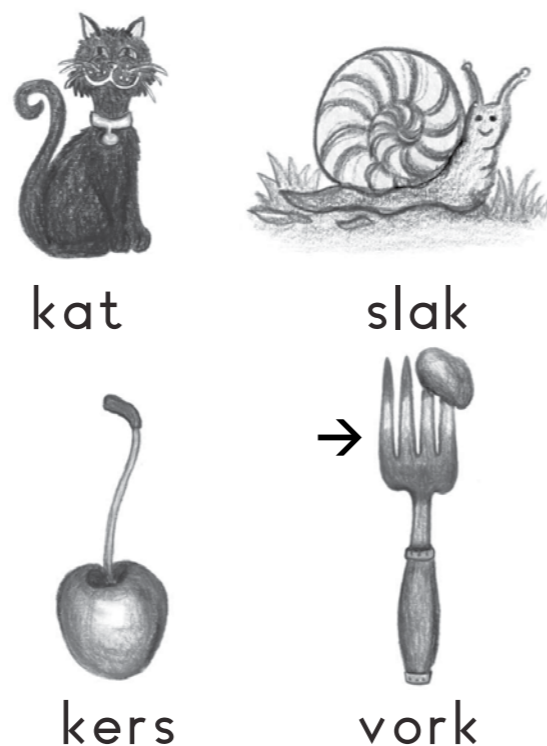
Schrijfproef en leesproef

Het bepalen van leesrijpheid gebeurt met de schrijfproef en de leesproef. In de schrijfproef wordt het kind gevraagd zijn naam, 'mama', 'papa' en andere namen en losse letters te schrijven. Oscar schrijft bijvoorbeeld:

OSCAR
MAMA
PAPA

Dus met hoofdletters. Daar maakt u nieuwe, klankzuivere woorden van drie en vier letters mee zoals MOP, SAP en ROMP. Als Oscar MOP als 'M, o, p' leest, leest hij als een kleuter (gemiddeld 4,5-6,5 jaar) en dient hij geen leesles te krijgen.

Maar als hij MOP als 'M, o, p; mop' leest, leest hij als een jong schoolkind (gemiddeld 6,5-8,5 jaar) en kan hij leesles krijgen.

Afbeelding 1: Ontdekkend bij de letter 'k'.

De verklaring voor het verschil zit in de opbouw van de hersenen. Om 'mop' te kunnen vormen moet Oscar twee keer mentaal terugkeren. Hij ziet de M, zet die om in de klank /m/. Daarna neemt hij de O waar, zet die om in de klank /o/ en gaat mentaal terug om die klank met /m/ samen te stellen tot /mo/. Tot slot neemt hij de P waar, zet die om in de klank /p/ en gaat mentaal terug om die klank met /mo/ samen te stellen tot /mop/. Klaar is Kees. U doet de leesproef ook met SAP en met twee of drie woorden van vier letters, zoals ROMP en MARS. Als Oscar die allemaal kan lezen, beheerst hij het leesbeginsel. Hij is echter pas echt leesrijp als hij in de schrijfproef niet meer spiegelt en ook geen letters meer verwisselt - kleuters kunnen hun naam gemakkelijk als OCSAR schrijven.

Ontdekkend

De kern van ontdekkend leren lezen bestaat uit ontdekkend. In afbeelding 1 staat het ontdekkend bij de letter 'k'. In eerdere hoofdstukken heeft het kind de letters 'a', 't', 's', 'l', 'e', 'r', 'v' en 'o' ontdekt; zie bijvoorbeeld de afbeeldingen 2 en 3. De woorden 'slak', 'kers' en 'vork' geven geen enkel probleem omdat in de leesproef is gebleken dat het kind woorden van vier letters kan lezen. Bij de 'k' kent het kind dus al flink wat letters, maar hoe begint ontdekkend leren lezen? In het Nederlands zijn we zo gelukkig dat de twee meest voorkomende letters, 'e' en 'n', samen het woord 'en' vormen. Dat woord biedt het grote voordeel dat je er zinnen mee kunt maken als 'zon en maan' en 'broek en trui'. Zie het aller-eerste ontdekkend, in afbeelding 2. U dekt het deel met 'een' en 'nee' af en vraagt het kind wat de eerste tekening voorstelt. Bijna elk leesrijp kind antwoordt hier 'zon' of 'de zon'. Zo niet, dan zegt u het niet voor, maar stelt u vragen die het op weg kunnen helpen. Als het ook 'maan' of 'de maan' tegen de tweede tekening heeft gezegd, gaat u met een vinger onder de hele regel 'zon en maan' en vraagt u: 'Wat staat hier dus?'. Bijna alle kinderen antwoorden hier 'zon en maan' of iets dergelijks. De tweede regel geeft dan ook geen probleem: 'broek en trui'. Dan laat u de derde regel zien. Als kleuter heeft het kind klankoe-

feningen gedaan om het verschil te horen tussen korte en lange klinkers: 'vel - veel', 'lat - laat' en dergelijke. Elk leesrijp kind kent het symbool '1' en als u bij de zesde tekening zegt dat de pijlen betekenen dat het kind met zijn hoofd schudt (terwijl u zelf met uw hoofd schudt), leest het de woorden 'een' en 'nee' met gemak. Het tweede ontdekkend staat in afbeelding 3. Er staat één nieuw letterteken op, namelijk de 't'. De overige letters kent het kind van het eerste ontdekkend. Het kan dus ontdekken dat 't' een letterteken is én dat het als /t/ klinkt, want de woorden zijn 'net', 'tent' en 'teen'.

Enzovoort, want daarna volgt het ontdekkend bij de letter 's'. De ontdekwoorden zijn 'nest', 'steen' en 'snee' (bij een snee brood).

Oefeningen

De kern van ontdekkend leren lezen bestaat uit de ontdekkend, het lezen van losse woorden en het lezen van zinnen. Al met 'e', 'n', 'ee', 't' en 's' kan het kind zijn eerste zinnen lezen! Zie afbeelding 4. Dat is nog eens wat anders dan het gezwoeg in het Twentse leesproject met 16 letters en nog steeds niet kunnen lezen! En dat terwijl de betekenis van letters zit in het feit dat je er woorden mee kunt lezen en de betekenis van woorden in het feit dat je er zinnen mee kunt lezen. Daarnaast zijn er vanaf het hoofdstuk over de letter 's' negen oefeningen om de letter te verankeren en daarmee het hele taalgevoel en taalinzicht van het kind te versterken. Afbeelding 5 laat twee oefeningen zien. Eerst schrijft het kind de letter van het hoofdstuk op zoveel mogelijk verschillende manieren. Dan volgt letterdiscriminatie: in twee regels symbolen staat de letter van het hoofdstuk enkele keren. Eerst merkt het die letters en daarna de zogeheten intrappers of instinkers. Dat zijn symbolen waarvan het kind weet dat het niet de letter van het hoofdstuk is, maar waarvan het denkt dat het die daar wel eens ten onrechte voor zou kunnen aanzien. In afbeelding 6 staan het lezen van zinnen en het tekenen van een of meer van die zinnen centraal. In de afbeelding tekent het kind de zin 'het jochie lacht'. Die zin schrijft het erbij. Op die manier

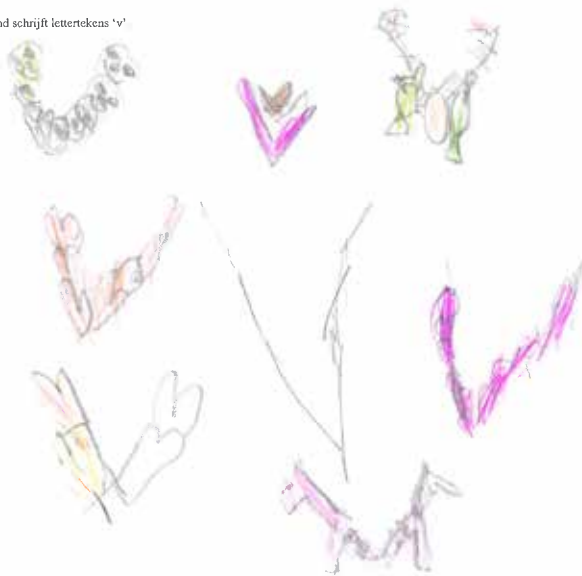

tes eet tes test een snee een test
 eet eens test eens tes, eet eens tes, test eens
 tes eet een snee tes test een tent
 een test en een tent een snee en een teen
 een nest en een steen tes, eet eens een snee

Afbeelding 4:
 De eerste zinnen die gelezen kunnen worden.

1. Het kind schrijft lettertekens 'v'

2. χ ξ κ Π φ ψ ϕ μ 4 w y u Ψ Y π v
 ю л d v y v q F ظ د b v x v A √ y v u

6.
 val veer vlag vraag onvast
 vos voor vast vlees servet
 vat veel vlot vrees eervol
 ver vaas vent vloot vooral
 vol veeg vlas vaart veestal
 vee vaat volg vorst rotsvast

Afbeelding 5:
 Schrijfoefening met de letter van het hoofdstuk en letterdiscriminatie.

heeft de leerkracht zicht op het schrijfniveau van het kind. In het voorbeeld is het kind niet schrijfrijs. Met name heeft het geen zonebesef. Dat houdt in dat de 'h' ongeveer twee keer zo groot dient te zijn als 'e'.

Voordelen

Tot slot enkele voordelen van *Zo ontdek ik het lezen!*. Ik beperk me tot de volgende drie.
 In de eerste plaats, elke maand wordt ongeveer 1% van de kinderen van groep 2 leesrijp. Nadat met de schrijfproef en de leesproef is vastgesteld dat een kind leesrijp is, kan het beginnen met lezen. *Zo ontdek ik het lezen!* is de enige leesmethode die dit mogelijk maakt, juist omdat het kind in hoge mate zelfwerkzaam kan zijn vanwege zijn leesrijpheid.

chiem lacht. chiel vlecht. chiem schept.
 chiel lacht. chiem vlecht. chiel schept.
 licht en lucht. nacht vol pech. het jochie lacht.
 lach of zucht. recht en plicht. jan scheert zich.
 ik schrik echt. scheef of recht. schaaap en vacht.
 schip of jacht. vecht of vlucht. vrucht met schil.
 guus at een vrucht met een schil die zacht was.
 in die opdracht op school ben ik echt niet slecht.
 als men een schaaap scheert, geeft dat een vacht.
 chiem zucht om veel pech, maar glimlacht ook zacht.
 joop schaatst met kracht recht door die gracht.
 piet zocht een schat maar schrok zich een aap.
 in een nacht schreef chiel een brief aan zichzelf.

Afbeelding 6:
 De zinnen bij de lettercombinatie 'ch' en de tekening van een kind van een van de zinnen met die zin erbij geschreven.

In de tweede plaats kunt u met de schrijfproef en de leesproef aan ouders, de onderwijsinspectie en andere geïnteresseerden laten zien of een kind leesrijp is of niet (met de proeven) en daarmee kunt u beargumenteren waarom het niet-leesrijpe kind geen leesles krijgt, maar wel klankanalyse en vormoefeningen doet, de twee beste voorbereidingen op het leren lezen, en waarom het jonge schoolkind wel leesles krijgt.

In de derde plaats, Montessorischool, Vrije school, Jenaplanschool en andere vormen van onderwijs waarin getracht wordt aan te sluiten bij het psychologische niveau van elk kind afzonderlijk, zijn de afgelopen decennia een deel van hun identiteit kwijtgeraakt. *Zo ontdek ik het lezen!* is een goed hulpmiddel bij het terugkrijgen die identiteit.

Zo ontdek ik het lezen! bestaat uit een handleiding voor de leerkracht (€ 45,00) en een werkboek voor de leerling (€ 12,50 bij afname van 10 exemplaren). Te bestellen bij de uitgever: secretariaat@gellinging.nl •